

Є.О.Снегір'ова, к.ф.н., доц.

КОМПРЕСІЯ І ВТРАТИ ЗМІСТУ ПРИ СИНХРОННОМУ ПЕРЕКЛАДІ : ЯК НЕ ПЕРЕЙТИ МЕЖУ

Глибинні дослідження синхронного перекладу розпочалися відносно нещодавно, у другій половині ХХ століття, і розвивалися паралельно з дослідженнями у галузі психолінгвістики. Специфіка і механізми реалізації синхронного перекладу привертала увагу не лише лінгвістів, але й спеціалістів інших галузей, зокрема, психологів і психолінгвістів, при чому останні або вивчали синхронний переклад як такий, або використовували його як основу для експериментальних досліджень у сумісних галузях [1, 6, 9].

Інтерес до синхронного перекладу спричинений тим, що для професійного синхронного перекладу характерні нервові умови породження мовлення як мовою оригіналу, так і мовою перекладу, дефіцит часу, а також підвищена психічна напруженість, яка є результатом одночасного функціонування механізмів сприйняття й мовлення. В силу таких особливостей синхронного перекладу до нього не можна застосовувати ті вимоги, що, зазвичай, висувають до письмового чи усного послідовного перекладу.

В рамках загальних досліджень різних аспектів синхронного перекладу окремий інтерес представляє вивчення механізму мовленнєвої компресії, який відбувається водночас із самим процесом синхронного перекладу. Це – природне явище, що супроводжує синхронний переклад.

Необхідність забезпечувати прийнятну якість перекладу змушує перекладача-синхроніста користуватися такими засобами, що дозволяють мінімізувати інформаційні втрати через екстремальні умови своєї роботи, насамперед, процеси одночасного слухання оригінального тексту та його відтворення мовою перекладу. Труднощі виникають, у першу чергу, через брак часу, необхідність зберігати певний ритм мовлення, через розбіжності у синтаксичних структурах мов, а також через неможливість зробити точний прогноз подальшого ходу міркувань оратора. При цьому швидкість мовленнєво-розумових операцій у синхронному перекладі для кожного перекладача є індивідуальною та мають місце певні межі, викликані навичками і перекладацькими здібностями.

Все це може призводити до порушень (стрибкоподібності) темпу мовлення перекладача, виникнення невинуватих пауз, викривлення синтаксичної структури речення, зловживання засобами компресії та, навіть, випадків втрати значущої, суттєвої інформації.

Саме тут і постає питання про відмінність чи межу припустимості застосування механізмів мовленнєвої компресії та ступеню «суттєвої шкоди», завданої повідомленню при перекладі (перекодуванні). «Суттєва шкода» перекодуванню повідомлення – це втрата змісту, яку справедливо вважають є

однією з найсерйозніших помилок перекладача [2, 9, 13-15]. Втрата змісту відбувається через випущення (і) змістовних інформаційно-«заряджених» елементів; (ii) випущення одиниць, важливих з точки зору комунікаційного завдання; (iii) випущення нових інформаційних одиниць, (iv) інші випадки випущення одиниць чи елементів повідомлення з причини професійних навичок та вмій перекладачів-синхроністів.

На відміну від втрати змісту мовленнєва компресія – це спосіб зменшення складової величини тексту без завдання суттєвої шкоди виконанню комунікативної задачі мовця [11]. Компресія стає можливою завдяки інформаційній надлишковості мовлення. О.Д. Швейцер вважає, що компресія тексту досягається через випущення надлишкових елементів висловлення, тих елементів, які можуть бути отримані з поза-мовленнєвої ситуації спілкування та контексту комунікації, а, крім того, через більш компактні форми висловлення [10].

Вивчення явища мовленнєвої компресії у лінгвістиці здебільшого представлено дослідженнями, присвяченими синхронному перекладу з англійської мови на російську та українську [2, 5, 9, 13-15]. У такому випадку компресія більш очевидна, бо вона зумовлена об'єктивним фактором більшої середньо-складової довжини слів у російській та українській мовах порівняно зі словами англійської мови. Але можна стверджувати, що мовленнєва компресія неминуча також і в напрямку синхронного перекладу з російської чи української на англійську.

При перекладі з однієї мови на іншу може відбуватися збільшення кількості складів і збільшення обсягу тексту. При усному перекладі з англійської на російську, наприклад, текст може збільшитися у більш, ніж два рази [9]. Так само й усний переклад з англійської на українську призводить до збільшення тексту, інколи досить суттєво. Можна припустити, що при перекладі з української англійською повинно, навпаки, відбуватися скорочення загального обсягу тексту (за рахунок відсутності закінчень, меншої складової довжини слів в англійській мові, тощо), що повинно було би полегшити завдання синхронного перекладача і скасувати необхідність застосування компресії. Однак, згідно спостережень, компресія також широко використовується в українсько-англійській комбінації. Якщо мовець промовляє текст у середньому чи швидкому темпі, перекладачу важко, а інколи і неможливо навіть просто проговорити повний текст перекладу за час мовлення оратора. Проблема вирішується за рахунок мовленнєвої компресії, яка, у свою чергу, зумовлена принципом економії мовленнєвих зусиль [12], а також намаганням синхроніста зберігти у своєму мовленні максимальну кількість пауз, щоб уникнути необхідності одночасно слухати і говорити.

Окрім дублюючих одне одного елементів, повідомлення може містити більш великий обсяг інформації, ніж це необхідно для реалізації конкретного завдання комунікації. Крім того, передача певної інформації у вербальній формі може також бути надлишковою через дублювання такої інформації ситуацією

спілкування. Однак, при цьому необхідно розрізняти мовленнєву компресію, спричинену надлишковістю інформації, і невиправдану втрату інформації.

Розглядаючи способи реалізації мовленнєвої компресії у синхронному перекладі необхідно відмітити, що вона відбувається шляхом (і) випущення змістовних одиниць, надлишкових у конкретній ситуації спілкування; (іі) випущення одиниць, надлишкових з точки зору комунікаційного завдання; (ііі) випущення одиниць, дублюючих ту інформацію, що міститься у попередньому контексті; (іv) випущення певних одиниць через специфічні умови роботи перекладача; (v) а також випущення окремих одиниць чи відрізків повідомлення через семантико-синтаксичні відмінності у мові оригіналу та мові перекладу.

Як правило, мовленнєва компресія у синхронному перекладі використовується тоді, коли в оригінальному повідомленні присутні повторення, багато вставних конструкцій, або якщо думку мовця можна висловити за допомогою меншої кількості слів. Крім того, перекладачі часто застосовують компресію у разі, коли темп мовця досить високий.

В основі мовленнєвої компресії лежать системні відмінності мов, а також особливості синхронного перекладу як виду перекладу. Явище компресії при синхронному перекладі також впливає з певної низки лінгвістичних і психологічних закономірностей мовленнєвої діяльності. Можна наголошувати на обов'язковості при синхронному перекладі передачі суттєвої для повного розуміння інформації, включаючи так звану «прецизійну» (точну) інформацію, у той час як деталі висловлення, виражені, наприклад, другорядними членами чи вставними конструкціями, можуть втрачатися при перекодуванні. Зрозуміло, що перед перекладачем-синхроністом стоїть складне завдання: не допустити втрати значущої інформації, працюючи у жорстких умовах надзвичайної часової обмеженості й стресу.

Тому виникає проблема виділення значущих характеристик тексту оригіналу, які повинні бути перенесені з нього до тексту перекладу для того, щоб останній (текст перекладу) слугував повноцінною заміною оригіналу, або коректно репрезентував оригінальне повідомлення в іншому культурному та мовному/мовленнєвому середовищі. Тут можна говорити про реалізацію функції репрезентативності при перекладі, тобто, здатності тексту репрезентувати оригінал [3, 4, 8]. Критерії репрезентативності, мінімальні вимоги до перекладу текстів включають передачу фактичної інформації з оригіналу водночас із обов'язковим дотриманням лексико-граматичних, синтаксичних і стилістичних норм мови перекладу, цілі створення тексту оригіналу, тону оригіналу, авторського відношення до теми/предмету у тексті оригіналу. Будь-яке порушення чи недотримання критеріїв репрезентативності призводить до ситуацій невиправданої втрати змісту повідомлення, руйнування його лексико-граматичних, синтаксичних і стилістичних норм, тобто, завдає «суттєвої шкоди» самому повідомленню і комунікативним намірам мовця.

Наведені далі приклади надають змоги порівняти приклади практичного застосування механізмів компресії у синхронному перекладі й «екстремальні випадки» втрати змісту при перекладі.³

Приклад 1.

<i>Текст оригіналу</i>	<i>Переклад (компресія)</i>	<i>Переклад (втрати змісту)</i>
<p>Уряд системно проводить роботу з дерегуляції в різних сферах економічної діяльності. Вчора відбулася велика нарада за участю всіх причетних до будівельного комплексу центральних органів виконавчої влади, а також відповідальних за цей напрямок заступників голів облдержадміністрацій. На цьому засіданні було прийнято рішення значно спростити процедури видачі дозволів на будівництво. Технологія полягає в тому, що протягом місяця Уряд розробить рамковий закон, який визначить механізми нового порядку. Головна ідея змін полягає в тому, щоб на перехідному етапі введення в дію нових норм основна відповідальність за спрощення цих порядків була покладена на Уряд,</p>	<p>The government continues its deregulation efforts in various economic sectors. Yesterday we held a representative meeting of all central executive power agencies and regional administrations' heads in charge of construction sector.</p> <p>The joint decision was to streamline permit procedures in construction.</p> <p>In one month the Government should develop a draft law on this issue, identifying all stages of the relevant process.</p> <p>Over the transition period, the Government is to be responsible for streamlining all procedures and fast-track decision taking.</p> <p>Streamlined procedures in construction could take 4-</p>	<p>The Government is systemic in conducting its deregulation works in economy. There was a major meeting yesterday with the participation of all construction-related central executive agencies.</p> <p>The meeting adopted the decision on simplifying permits for construction works.</p> <p>The new framework law to be adopted should identify the transition period.</p> <p>Streamlined procedures will be the responsibility of the Government.</p> <p>It will take operational decisions.</p> <p>Simplified permits in construction sector allow cutting down, 4-times, on average, the time to get permits for various</p>

³ Обидві колонки «Переклад (компресія)» і «Переклад (втрати змісту)» – це записи перекладів синхроністів Європарламенту. Оригінал українського тексту було представлено декілька разів під час різних заходів, тому маємо можливість навести два варіанти англійського перекладу одного оригіналу різними перекладачами.

<p>який міг би оперативно приймати необхідні рішення. Спрощення видачі дозвільних документів у будівництві та у системі землевідведення під будівництво дозволить в середньому в 4 рази скоротити терміни видачі дозволів для початку будівельно-монтажних робіт, укладення договорів купівлі-продажу землі від моменту подачі інвесторами заявки. В кінцевому результаті це не тільки пришвидшить видачу документів дозвільного характеру, а й активізує будівництво, знизить собівартість квадратного метру, підвищить рівень інвестиційної привабливості території.</p>	<p>fold less time spent on getting permits for various construction-assembly works, purchase-sale contracts, investor's applications etc.</p> <p>Finally, apart from accelerating permits issuance procedures, the arrangement provides additional incentives to accelerate and ease construction efforts, brings down production costs, and attracts additional investment.</p>	<p>construction works.</p> <p>This will finally facilitate permits, activate construction, and bring investment.</p>
--	--	--

Приклад 2.

Текст оригіналу	Переклад (компресія)	Переклад (втрати змісту)
<p>Минулого тижня я перебував з візитами в Естонії і Фінляндії. Хочу коротко поінформувати вас про результати візитів. Приємно відзначити, що між нашими країнами не існує ні економічних, ні політичних розбіжностей.</p>	<p>Last week I visited Estonia and Finland. It's satisfying to note that our countries have no difference of opinions, in economy or politics.</p> <p>Both these countries look forward to closer cooperation with Ukraine</p>	<p>Last week I visited Estonia and Finland. Let me brief you on the results. It's pleasant to note that our countries have no contradictions in economy and policy. Authorities expressed their support of optimization relations with Ukraine in all</p>

<p>Керівники цих країн висловились за значну оптимізацію відносин з Україною у всіх сферах: торговельно-економічній, культурній, питань соціального захисту. Вони підтримують європейську інтеграцію України та прагнення на першому етапі укласти угоди про асоціацію з Європейським Союзом, про зону вільної торгівлі, а також щодо безвізового режиму.</p>	<p>in commercial, economic, cultural, and social spheres. Support was expressed of Ukrainian Euro-integration aspirations, including Ukrainian willingness to sign, at the early stages, agreements on Association Membership, free-trade area, and visa-free regime.</p>	<p>spheres: trade and economy, culture and social life. They support European integration and wishes. European Association agreement should be concluded with the EU at first, and free-trade area and no-visa agreement, too.</p>
---	---	--

Приклад 3.

<i>Текст оригіналу</i>	<i>Переклад (компресія)</i>	<i>Переклад (втрати змісту)</i>
<p>Україна завжди буде для Європи надійним транзитером енергоресурсів, зокрема, із Росії до Європи, але ми не виключаємо можливість альтернативних шляхів транзиту для подачі енергоресурсів у Європу через територію нашої країни. Ми відкриті для діалогу, і ми вітаємо будь-які пропозиції у цьому напрямку. Україна підписала з Європейським Союзом протокол про вступ до європейського енергетичного співтовариства, який відкриває шлях до</p>	<p>Ukraine invariably remains a trusted energy transitor, namely, from Russia to Europe, even though there may be alternative energy transit routes via our territory.</p> <p>We welcome any dialogue on this.</p> <p>Ukraine has already signed the Protocol on joining the EU Energy Community. This green-lights our path towards the free-trade area for energy goods with EU.</p> <p>Ukraine-EU negotiations on the in-depth free trade</p>	<p>Ukraine forever remains a trustworthy transitor of energy resources for Europe. We do not count out alternative transit routes. We stand open for dialogue, and welcome various proposals.</p> <p>Ukraine has already signed the Protocol with European Energetic Charter. This is a route and way for free-trade in energy. The Ukrainian-EU negotiations on this continue.</p>

<p>запровадження зони вільної торгівлі в енергетичній галузі між Україною та ЄС. Продовжуються переговори між Україною та ЄС щодо запровадження всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Обидві сторони повинні знаходити компроміси. Я не бачу ніяких антагоністичних протиріч і думаю, що нам не потрібно ставити перед собою ніяких термінів, а працювати наполегливо, послідовно над реалізацією такої всеохоплюючої зони вільної торгівлі.</p>	<p>area are underway. Both parties should be ready for compromises. We do not encounter any major disagreements, and I believe, we should work conscientiously to reach the stated objective without setting up any completion timeframe.</p>	<p>Both sides must find compromises. I do not see any antagonism, I think there must be no time-framework. We must work hard to realize this all-embracing free-trade area.</p>
---	---	---

Приклад 4.

<i>Текст оригіналу</i>	<i>Переклад (компресія)</i>	<i>Переклад (втрати змісту)</i>
<p>Соціалісти і демократи підкреслюють, що чинна влада в Україні встановлена демократичним шляхом під час чесних виборів. Тому ми вітаємо ваше бажання та, користуючись нагодою бути присутніми на міжнародній конференції у Європейському парламенті за участю депутатів Європарламенту,</p>	<p>Socialists and Democrats emphasize that the current Ukrainian authorities came to power through democratic procedures and fair elections. We welcome your wishes, and taking this opportunity of being present at the International Conference in European Parliament, extend our invitation to observe and report on the Ukrainian local elections. Europe should be ascertained that Ukraine</p>	<p>Socialists and Democrats stress the current Ukrainian power was established democratically during fair elections. So we welcome this wish of yours, and take this opportunity to be present at this international conference. European parliamentarians participate in it, diplomatic circles of Brussels and representatives of</p>

<p>представників дипломатичних кіл Брюсселю та європейських інституцій, запрошуємо вас до висвітлення виборчої кампанії до місцевих органів влади для того, щоб Європа переконалася, що в Україні демократичні стандарти підтримуються.</p>	<p>respects democratic standards.</p>	<p>European institutes. We invite you to Ukrainian local elections. Europe must know that Ukraine supports democratically standards.</p>
---	---------------------------------------	--

Отже, можна стверджувати, що основна проблема застосування механізму мовленнєвої компресії полягає у тому, що синхронні перекладачі у процесі своєї діяльності часто-густо не використовують прихованих резервів мови перекладу, а просто калькують структури мови оригіналу. Таким чином, подальші майбутні дослідження у галузі міжмовних співвідношень могли би суттєво підвищити рівень підготовки та якість роботи синхронних перекладачів.

Також існує необхідність вивчення й аналізу синтаксичної та лексико-семантичної структури висловлювань у процесі синхронного перекладу. Виявлення міжмовних відповідностей для різних комбінацій мов, а також розробка системи методологічних рекомендацій для тих, хто вивчає синхронний переклад, могли би значно покращити якість роботи перекладачів-синхроністів.

Література

1. Артёмов В.А. Психология обучения иностранным языкам / В.А.Артёмов – М.: Просвещение. – 1969. – 279 с.
2. Виссон Л. Синхронный перевод с русского на английский / Л.Виссон – М.: Р.Валент. – 2001. – 272 с.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение / В.Н.Комиссаров – М.: ЭТС. – 2001. – 424 с.
4. Комиссаров В.Н. Слово о переводе / В.Н.Комиссаров – М.: Международные отношения. – 1973. – 215 с.
5. Корунец І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І.В.Корунець – Вінниця: Нова Книга. – 2001. – 445 с.
6. Леонтьев А.А. Психолінгвістическіє єдності і порождение речевого высказывания / А.А.Леонтьев – М.: КомКнига. – 2007. – 312 с.
7. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка / А.И.Смирницкий. – М.: Издательство лит-ры на ин. языках. – 1957. – 284 с.
8. Тюленев С.В. Теория перевода / С.В.Тюленев. – М.: Гардарики. – 2004. – 336 с.
9. Чернов Г.В. Теория и практика синхронного перевода / Г.В.Чернов. – М.: Издательство ЛКИ. – 2007. – 208 с.

10. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика / А.Д.Швейцер. – М.: Воениздат. – 1973. – 280 с.
11. Ширяев А.Ф. Синхронный перевод: Деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода / А.Ф.Ширяев. – М.: Воениздат. – 1979. – 183 с.
12. Martinet A. Économie des changements phonétiques / A. Martinet. – Language Arts & Disciplines. – 1955, 2005. – 290 p.
13. Mikheev A.V. Rhetoric and Conference Interpretation / A.V.Mikheev. – MIIS-GSTI. – Working Papers. – 2002. – P.18-33.
14. <http://www.lingvoda.ru/forum/actualtopics.aspx?bid=4>
15. <http://apchuzhakin.narod.ru/polemics.htm>

У статті розглядається механізм мовленнєвої компресії у синхронному перекладі порівняно з випадками суттєвої втрати (випущення) змісту повідомлення. Наводяться реальні приклади синхронного перекладу в українсько-англійській комбінації. Підкреслюється необхідність підвищувати якість навчання і професіоналізму синхронних перекладачів.

Ключові слова: мовленнєва компресія, (суттєва) втрата змісту, синхронний переклад, мовні комбінації

В статье рассматривается механизм речевой компрессии в синхронном переводе в сравнении со случаями значительной потери (упущения) смысла высказывания. Приводятся реальные примеры синхронного перевода в украинско-английской комбинации. Подчеркивается необходимость повышать качество обучения и профессионализма синхронных переводчиков.

Ключевые слова: речевая компрессия, (значительная) потеря смысла, синхронный перевод, языковые комбинации.

Speech compression mechanism in conference interpretation (CI) is described, opposed to substantial loss of meaning. Practical examples of compression VS loss of meaning in Ukrainian-English combination are offered. The need to improve CI training and professional level of interpreters is emphasized.

Key words: speech compression, (substantial) loss of meaning, conference interpretation, language combinations.